

РЕЦЕНЗІЇ

В. ДЕНИСЕНКО (Львів)

ДЕРЖАВНИЦЬКИЙ СВІТОГЛЯД О.ЕЙХЕЛЬМАНА: НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ ВИМІРИ

[Рец.:] Турчин Я.Б. *Отто Ейхельман: постать на зламі століть. Політологічний дискурс. Монографія [Текст] / Ярина Богданівна Турчин. - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. - 520 с.*

Суперечливість і складність сучасного державотворчого етапу в Україні підштовхує нас до переосмислення і творчого застосування теоретичних політологічних розробок попередніх поколінь, які можуть стати основою для розв'язання цілої низки проблем державницького поступу української нації. Саме тому монографічне дослідження Я.Б.Турчин «Отто Ейхельман: постать на зламі століть. Політологічний дискурс» є особливо актуальним у рамках теорії та історії вітчизняної політичної думки.

У центрі наукової роботи автора є політичні теорії О. Ейхельмана – відомого ідеолога та активного учасника українського визвольного руху 1917-1920 рр., конституціоналіста, правознавця, педагога. Робота складається із передмови, п'яти розділів, що поділені на сімнадцять підрозділів, висновків, списку літератури і використаних джерел, а також додатків. Структура монографії є логічною і такою, що дозволила автору розкрити багатогранність постаті О. Ейхельмана, довести значимість і актуальність розробленої ним української державницької концепції.

У передмові Я. Б. Турчин акцентує увагу на кількох важливих моментах: доводить актуальність окресленої теми для політичної практики сьогодення; аналізує стан вивчення даної теми; визначає основні завдання, на розв'язання яких спрямована монографія. Вважаємо обґрунтованим підхід автора про те, що критерій національної ідентичності, тобто належності діяча до української етнічної нації, не має визначального значення при дослідженні державницьких ідей представників вітчизняної політичної думки кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. На цій підставі Я. Б. Турчин відносить етнічного німця О.Ейхельмана до визначних представників української політичної думки.

Особливості політичної позиції Отто Ейхельмана Я. Б. Турчин висвітлює через співставлення його теоретичних розробок та практичної діяльності. Теоретичні напрацювання вченого автор чітко систематизує і розглядає за тематичною спрямованістю. Йдеться про обґрунтування ним політико-правових підстав української державності; виділення основних кроків національно-визвольної боротьби і методів їх реалізації; означення змісту, призначення і особливостей держави як політичного інституту та її співвідношення із складовими громадянського суспільства; обґрунтування територіальної організації Української держави і розв'язання у цьому контексті питання місцевого самоврядування; виділення місця і ролі виборів у суспільно-політичному житті; пояснення правової організації системи міжнародних відносин і місця України в геополітичному просторі тощо.

Особливо позитивним вважаємо те, що практична діяльність вченого розглядається на тлі тогочасних політичних змін, а тому Я. Б. Турчин виділяє дореволюційний, революційний (1917-1920 рр.) і еміграційний періоди становлення різнобічної інституційної постаті О. Ейхельмана. Варто зазначити, що формування політичної позиції вченого Я. Б. Турчин розпочинає досліджувати із київського періоду його життя, адже саме тоді, О. Ейхельман кардинально змінив свої позиції щодо українського питання, не лише перейнявся українською національною ідеєю, а й безпосередньо долучився до її реалізації.

Неодноразово Я.Б.Турчин вказує на поєднання правових та політичних аспектів наукових ідей, що є основою державницької концепції О.Ейхельмана. Саме тому розгляд його державницьких вподобань розпочинається із аналізу тих праць, де розкривається політико-правове обґрунтування процесу українського державного самовизначення. Похідними від цієї центральної ідеї Я.Б.Турчин вважає питання українсько-російських та українсько-європейських взаємин і їх трактування О.Ейхельманом, що знайшло відображення у II-му розділі монографії. Наукове зацікавлення викликають етапи процесу національно-державного відродження, розроблені О.Ейхельманом. Автор зуміла не лише розкрити зміст ідей О. Ейхельмана, а й довести їх прикладне значення для сучасного політичного життя України.

У III-му розділі монографії логічно розкриваються ідеї О.Ейхельмана від загального уявлення про державу як політичну інституцію до формування цілісної системи державного устрою незалежної України. Автор чітко відображає еволюцію поглядів вченого щодо окреслених питань, але, водночас, доводить сталість базових політичних переконань О.Ейхельмана – відданість демократичним ідеалам та ідеї народоправства. Особлива увага акцентується на розкритті теоретичних трактувань вченим сутності правової і соціальної держави, організації виборчого процесу як складової демократичного суспільства. У цьому ж розділі автор виділила й детально проаналізувала конституційний світогляд О.Ейхельмана на основі його теоретичних розробок, частина яких публікується вперше.

Логічним продовженням III-го розділу є наступний, який розкриває концептуальні засади О.Ейхельмана щодо федеративного устрою УНР. Автором підкреслюється, що з-поміж численних теоретичних розробок окресленої доби, лише проект конституції УНР О.Ейхельмана пропагував варіант перетворення України на суверенну незалежну федеративну державу. Ідеї федералізму, регіональної політики, проблеми впровадження у практику реформи місцевого самоврядування стали ключовими у теоретичних розробках О.Ейхельмана. Проаналізувавши праці вченого, Я.Б.Турчин доходить висновку про те, що ідея федералізму і розширення повноважень місцевих громад сприймалась О.Ейхельманом, насамперед, як

можливість децентралізувати владу, підвищити рівень демократичності влади і відповідальності суспільства. Окрім цього обов'язковою умовою здійснення влади виступала ідея народного референдуму, який отримав широке впровадження як на рівні місцевих громад, так і на загально федеративному рівні.

Автор не могла проігнорувати теоретичні надбання О.Ейхельмана у сфері науки міжнародного права. Останній розділ розкриває підходи О.Ейхельмана до політико-правових аспектів системи міжнародних відносин та їх значення для політичного життя України, зокрема й визначення місця УНР на геополітичній карті світу. Автор аргументує, що ідеї О.Ейхельмана можна трактувати у рамках ліберально-ідеалістичної парадигми міжнародних відносин. Абсолютно новими для читача є пропозиції О.Ейхельмана щодо утворення нових міжнародних союзів, зокрема східноєвропейського. Такі підходи вченого є актуальними і сьогодні, про що неодноразово вказує Я.Б.Турчин.

Загалом виклад змісту монографії Я.Б.Турчин «Отто Ейхельман: постать на зламі століть. Політологічний дискурс» відзначається концептуальною цілісністю, послідовністю, множинністю посилань на джерела, переважна частина яких вперше вводиться у науковий обсяг. Список літератури охоплює значну кількість архівних матеріалів, а також монографічних і дисертаційних досліджень, наукових та публіцистичних статей тощо. На наш погляд, цінним у праці автора є ґрунтовність та всебічність в опрацюванні обраної теми, що дало змогу зробити конкретні висновки щодо особливостей і значимості концепції українського державного будівництва О.Ейхельмана. Монографія написана літературною мовою, має гарний стиль викладу матеріалу. Можемо констатувати, що монографія Я.Б.Турчин є важливим внеском у розвиток вітчизняної політичної науки і стане у нагоді дослідникам, викладачам, державним службовцям, політичним і громадським діячам, студентам та усім, хто цікавиться еволюцією української державницької ідеї та її перспективами у третьому тисячолітті.